

canonicarum intelligeret, declaravit, inquit, *Præter scripturas canonicas, nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Sunt autem canonica scriptura, &c.* Et Innocentius, *Hæ libri*, ait, *recipiuntur in canonem sanctarum scripturarum.* Et in concilio Florentino eodem Spiritu inspirante illi omnes libri quos suscipit, & veneratur ecclesia, & de quibus præsens disputatio instituitur, scripti a sacris auctoribus asseruntur. Præterea, cum sub eodem contextu omnes libri nullo facto discrimine definiantur esse canonici, ridiculum est ut partim in una significatione, partim in alia, libros canonicos habeamus. Ac si hanc semel distinctionem admittimus, auctoritate conciliorum, atque Pontificum nullus liber facer constare poterit. Nam, pari causatione, si id quidem lubitum esset, hæretici dicerent, unumquemlibet de cæteris non esse canonicum ad firmandam fidem, sed ad instruendos mores. Id quoniam absurdum omnino est, retineamus potius eam rationem oportet, quam Caietanus voluit evertere: vir (ut sæpe iam dixi) cum primis eruditus, & pius: sed qui in libris sacris constituendis Erasmi novitates, ingeniumque secutus, dum alienis vestigiis voluit insistere, propriam gloriam maculavit. Ac de sexto argumento hæctenus.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest, non Ambrosium modo, sed & Cyprianum ad Pompeianum, & August. 18. de civitate Dei (29), referre ex 3. & 4. lib. Esdræ testimonia: sed non tanquam ex spiritu divino edita, quibus scilicet nefas sit refragari.

In septimo principali argumento moleste fero non alieno modo, verumetiam nostrates (bona venia legetur) in tam novam, ne dicam levem sententiam incidisse, ut epistolam ad Hebræos apostoli Pauli esse negaverint (30). Sed id multo molestius, ut si Pauli non sit, protinus non sit canonica. Nam auctore incerto poterit epistola certo esse canonica. Sive enim Lucas, seu Barnabas (quod quidam sunt opinati) eam epi-

(29) Cap. 36. (30) Arius negavit hanc epistolam esse Pauli, ut auctor est Epiphanius. hæres. 69.

epistolam scripserint, canonica erit. Nam & per Lucam, & per Barnabam Spiritus Sanctus loquebatur. Sed ad rem. Cum hæreticum sit hanc epistolam a sacris scripturis excludere, certe temerarium est (ne quid amplius dicam) de huius epistolæ auctore dubitare. Quem Paulum fuisse certissimis testimoniis confirmatur. Origenes in primis libro primo commentariorum super Matthæum, & refertur ab Eusebio lib. 6. ecclesiasticæ historiæ (31), *Ego dico, ait, quod ipsa manifestissime est Pauli apostoli, & semper omnes antiqui maiores nostri eam ut Pauli apostoli susceperunt: & opinio usque ad nos pervenit, quod sermo eius est, Græco sermone compositus, vel per Clementem Romanæ urbis episcopum, vel per Lucam.*

Clemens item Alexandrinus apud Eusebium, 6. ecclesiasticæ historiæ libro (32): *Manifeste (inquit) est Pauli, scripta quidem Hebræo sermone tanquam Hebræis: sed a Luca in Græcum interpretata.*

Eusebius quoque in eandem sententiam ivit, 3. lib. historiæ ecclesiasticæ (33). Vbi cum dixisset Clementem Romanum Episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli testimoniis huius epistolæ usum, continuo subiicit. *Vnde constat quod apostolus hanc epistolam tanquam Hebræis mittendam patrio eam sermone conscripserit: & (ut quidam tradunt) Lucam evangelistam, alii autem Clementem, interpretatum esse: quod & magis verum est. Quia & stilus ipse epistolæ Clementis cum hac concordat, & sensus nimirum utriusque scripturæ plurimam similitudinem ferunt.* Hæctenus Eusebius. Et cap. 3. eiusdem libri: *Pauli manifeste 14. sunt epistolæ.* Dies me deficiet, si velim enumerare auctores Græcos, qui hanc epistolam Paulo tribuerunt. Nec minus si commemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanasium in epistola ad episcopos Africanos, & libr. 11. de fide Trinitatis? Quid Cyrillum duodecimo libro Thesauri? (34) Quid Chrysostomum infinitis prope locis? Quid Ignatium, quid Irenæum, quid Damascenum? Quid Anacletum in epistola de ordinatione episcoporum? Quid Iginium in epistola ad omnes Christi fideles? Quid

(31) Cap. 18. (32) Cap. 11. (33) Cap. 37. (34) Cap. 9.

Quid concilium Laodicenum? Quid tandem concilium Ephesinum? (35) Cum omnes Græci scriptores (ut auctor est Hieronymus ad Dardanum) hanc epistolam apostoli Pauli esse una voce fateantur. Theophilactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epistolam Pauli esse inficiantur. Afirmatque eos non secus peccare, quam si a Paulo abesse Christum negarent. Quid Latini? Nempe fatentur etiam. Fatetur Ambrosius super psalmum, *Beati immaculati*: & lib. de his qui mysteriis initiantur, cap. 8. Augustinus insuper, 2. lib. de doctrina Christiana, cap. 8. & sæpe alias. Item Gregorius quinto libr. moralium, cap. 3. Gelasius cum concilio septuaginta episcoporum: Innocentius Papa: concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum. Quid moror? mille quingentos ab hinc annos ecclesia legit hanc nomine Pauli apostoli. Et audemus nos in dubium vertere, quod omnes catholici tot retro sæculis sine ambiguitate tenuerunt? Omitto quod Petrus, nisi me valde opinio fallit, testatur Paulum Hebræis epistolam scripsisse. Nam primam Petri Hebræis scriptam esse salutatio ipsa adeo aperte docet, ut ne Caietanus ipse quidem negare potuerit. At secunda Petri eisdem quoque scripta est. Ait enim, *Ecce iam vobis hanc secundam scribo epistolam*. In huius vero fine sic Petrus inquit, *Sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis*, &c. *Vobis* scilicet Hebræis, ad quos scribebat Petrus. Vnde facta distinctione subiungit, *Sicut & in omnibus epistolis*: ut non obscure intelligeres, quod Paulus Hebræis de longanimitate, & salute Christi, idem & in aliis epistolis scripsisse. Non est ergo cur de auctore huius epistolæ quicquam dubitet.

At, Hieronymus dubitat. Certe, ut dubitasset, non proinde nostram hanc certam, indubitamque fidem, ambigam

(35) Concilium Ephesinum expresse docet apostoli testimonio probari, quod Christus est factus pontifex, & apostolus confessionis nostræ. Concilium Ephesinum dixi: quia illa epistola licet Cyrilli sit, præsidebat tamen synodo, & est a synodo approbata. Cassiodor. in psalm. 109. Adrian. in epistola ad Constant. & Irenem.

quam efficere potuisset. Sed, negamus Hieronymum ancipitem hoc loco (quod illi falsissime impingitur) habere sententiam. Nam, ut innumera loca silentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomine Pauli testimonia, ut illud etiam dissimulemus, quod de viris illustribus in Paulo, cum quorundam contrarium sensum expressisset, eorum argumenta refellit: ille profecto locus Hieronymianæ sententiæ clarissimus testis est, qui habetur in epistola ad Dardanum de terra promissionis, in hæc verba: *Vas electionis loquitur ad Hebræos, fide qui vocatur Abraham, &c. Nec me fugit quod perfidia Iudaorum hæc testimonia non suscepit. Illud nostris dicendum est, hanc epistolam, que inscribitur ad Hebræos, non solum ab ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retro Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli suscipi: & nihil interesse cuius sit, cum Ecclesiastici viri sit, & quotidie ecclesiarum lectione celebretur. Quod si eam Latinorum consuetudo non recipit inter scripturas canonicas, nec Græcorum ecclesia Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos utraque suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui utriusque testimoniis utuntur, non ut interdum de apocryphis facere solent, sed quasi canonicis, & ecclesiasticis*. Hactenus Hieronymus. Et in epistola ad Titum (36). *Lege* (inquit) *ad Hebræos epistolam Pauli apostoli, sive cuiuscunque alterius eam esse putas, quia iam inter ecclesiasticas est recepta*.

Ad primam igitur rationem, quoniam in Relectione de poenitentia accurate sane, ac diligenter illa apostoli loca explicata sunt, non est necesse modo respondere.

Ad secundam respondere necesse est, & quidem eo ordine, quo adversum constitutam veritatem obiectionis singulæ particulæ fuere propositæ. Nam, quod prima particula obieciatur, facile diluitur: cum contingere potuerit, ut interpretes reliquerit quidem in textu verba Hebraica, sed in margine (quod fieri solet) addita fuerit interpretatio, quam librarius textui deinceps inseruerit. Quod etiam idem in Mat-

Tom. I.

N

thæo

thæo usu fortasse venit in verbis illis *Eli, Eli, &c* (37). Quod autem quæ expositor fortasse quispiam in margine apposuerit, ea scriptorum vitio textui nonnunquam inserantur, Nicolaus Liranus recte 2. Regum 8. animadvertit. Illa enim verba, *De quo fecit Salomon omnia vasa aurea in templo, & mare aneum, & columnas, & altare*, in hunc modum & adiecta, & inserta esse constat.

Potuit & alia ex causa proficisci: ut apostolus, vel evangelista Hebraice scribens, quorundam vocabulorum interpretationem adiecerit, quod apud Iudæos erant verba quædam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt commode in linguam Hebraicam verti: ut *Golgotha* (38), & *Epheta*. Ecce duas causas, quibus interim argumentum illud Caietani posset eludi. Quo ne librum quidem Geneseos Hebraico sermone scriptum sibi Caietanus suaderet. Nam ibi legitur, Rachel vocasse filii sui nomen *Benoni*, id est, *filium doloris mei*: nomen vero ei a patre inditum *Beniamin*, id est, *filium dextra*. Et in Exodo, *Est enim phase*, id est, *transitus Domini*. Respondeant nobis isti, qui simili argutia negotium nobis exhibere volunt: & si non valuerint, tertiam causam nos reddemus. Videlicet, sunt nomina composita ex multis simplicibus, quæ nonnunquam integra in compositione manent, interdum corrupta. Ea si aliis verbis eadem etiam lingua, explicare voluerit, nihil absurdum orietur, ut si verbi causa dicam, *Deiola interpretatur Dei cultor: paterfamilias, hoc est, domus gubernator, & parens*. Quod idem in nominibus *Benoni* (39), & *Melchisedech* (40) evenire potuit.

Sed ne ad hæc tanquam in aram confugiamus, illa causa & præstantissima, & verissima est, Interpretem id iure suo facere potuisse: cum videlicet necessum fuit Hebraica verba ma-

(37) Cap. 27. (38) Ioann. cap. 19. videtur astruere vocem Hebraicam esse. Sed quia voces Chaldaea erant Hebraeis quasi propria, ideo evangelista dixit, Hebraice autem *Golgotha*; quemadmodum si ego dicam, Hispanice autem *Javali*. Quam vocem Punicam esse certum est, pro apro ab Hispanis usurpatam. (39) Cap. 35.

(40) Exod. 12.

manere. Si enim interpres transtulisset, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me*: non fuisset a Latinis perceptum, quorsum astantes dixerint, *Heliam vocat iste*. Quare verba Hebraica retinere coactus, eorum interpretationem apposuit, quod facere æque poterat verbis Hebraicis non retentis. Certe Geneseos 35. & Exodi 12. in Hebræo nominum interpretatio non habetur: sed interpres adiecit de suo.

Quod si obiicias, illam particulam non esse sacram scripturam, si hoc verum est: ut quæ ab officina interpretis prodierit: Primum, conceditur conclusio: nec ego video cur perhorrescere debeamus. Deinde, negatur illa collectio. Si ab interprete proficiscitur, extra sacras literas est. Nam, particula quæ ad servandam, vel congruitatem, vel intelligentiam in sacrarum literarum interpretatione additur, non censetur a sacris literis aliena. Vnde Hieronymus in commentariis epistolæ ad Galatas (41), *hanc consuetudinem*, inquit, *in pluribus locis scriptura conservat, ut Hebraicum verbum cum interpretatione sua ponat: Bartimeus filius Timei; Afer, divitiarum; Tabita, Dorcas, & Mesech, vernaculus*. Ecce scripturam Hieronymus vocat etiam eam particulam, quam interpretem addidisse compertum est. Atque id in epistola ad Hebræos, vel maxime locum habet: cuius interpres fuit, vel Lucas, vel Clemens: quod apostolo, & vivente, & vidente factum esse, ad veritatis similitudinem videtur esse propensius. Verum esse asseverarem, nisi academiæ temperamentum in causa coniecturali placeret. Nihil ergo prima illa causa movere nos debet, ut credamus hanc epistolam Hebraice scriptam non fuisse. Sed ne secunda quidem causa movet, eadem enim in apostolum torqueretur, qui in Actorum libro (42) Iudæis loquens, citat scripturam veterem iuxta translationem septuaginta. Itaque interpres, aut Lucas, aut Clemens, licet Hebræos Hebraice Paulus fuerit allocutus, versionem tamen septuaginta interpretum magis reddere voluit, ne Græci literæ novitate turbarentur. Quam etiam ob rem apostolus Romanis scribens (43), abutitur testimonio Abacuch iuxta

N 2

tran-

(41) Cap. 4. in illud, *Abba pater*. (42) Act. 13. (43) Cap. 1.

translationem septuaginta: ne Romanis auribus infuetam orationem afferret: ut Hieronymus auctor est in commentariis super Abacuch (44).

Iam vero, tertia illa causa, quæ in postrema huius rationis parte nobis oponitur, nulla est. Audivi equidem ab Hebræo, cui Hebræi Carpentoratenfes primas ex suis hominibus deferebant, epistolam hanc Hebraicam hodie etiam, Matthæique evangelium extare (45). Sed ut Iudæus ille nos irridere voluerit, aut etiam ex alicuius Hebræi versione illi habeant nunc Hebraicam epistolam Pauli, evangeliumque Matthæi, perierint vero legitimum Matthæi ad Hebræos evangelium, & epistola Pauli ad Hebræos, Iudæorum cura id verisimillimum est accidisse.

Ad tertiam rationem, qua etiam id agitur ut Paulus auctor huius epistolæ non credatur, prius responderetur, testimonium illud in sensu literali ad Christum referri. Nec obstat, sensum etiam literalem ad Salomonem etiam pertinere: cum eadem litera plura simul literalia sensa contineat: ut D. Thom. (46), & ante hunc August. (47) tradidere. Quemadmodum igitur nomine David Christus interdum ad literam significatur, ut Ezechiel 34. *Suscitabo super ea pastorem unum, servum meum David: & Hierem. 30. Servient Domino Deo suo, & David regi suo, &c.*: sic & per nomen Salomonis Christum Dominum eo loco scriptura signavit. Id ne nos præteriret, adiecit, *Stabiliam thronum eius usque in sempiternum.* Quod apud Lucam (48), Angelum ad Christum retulisse, notius est quam ut explicandum sit. *Filius (inquit) altissimi vocabitur, & super domum David sedebit* (49). Augustinus porro auctor est, psalm. 71. licet in Salomonem inscribatur, Iudæos tamen de Christo esse prophetiam invictissime defendere, quia nonnulla ibi ita dicta sunt, ut in Salomonem convenire non possent.

(44) Cap. 2. (45) Ante paucos annos Sebastianus Munsterus dedit Evangelium Matthæi Hebraicum, & eius in Latinam linguam versionem. (46) I. p. q. I. artic. 10. 3. (47) de doctrina Christiana, cap. 27. & 12. confess. cap. 26. 31. & 32. (48) Cap. I. (49) De unitate eccles. cap. 8.

possint. Quæ eadem profecto causa, ut de psalm. 44. idem sentiamus, cogit.

Posteriorius, ut in sensu allegorico hoc testimonio Paulus abuteretur, nihil a suo more faceret alienum: qui cum sæpe alias, tum maxime in priori ad Corinth. epistola (49), ex sensu allegorico argumentatur. Aliud est enim, ex sensu spiritali certum, & efficax argumentum trahi, quod Augustinus (50), Dionysius, Hieronymusque negarunt. Aliud vero argumentum inde probabile duci; id quod nemo sane doctus negare potest. Quod enim Rhetores argumenta verosimilia certis, & exploratis adiungunt, id Apostolus quoque facit. Potuit autem hoc loco multo, & commodius, & vehementius facere, ubi Hebræi intelligebant ea, quæ Davidi in Salomone Deus promiserat, in Christo esse complenda. Intelligebant autem, eisdem sacris literis sæpius admoniti, ut Micheæ 4. Danielis 7. patet.

Ad quartam rationem non oporteret respondere, si oratio Pauli colo, & comate aptius distingueretur. Itaque lectio in hunc modum habere debet. *Qua cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est.* Ut illa verba, *ab eis qui audierunt*, non ad participium sequens, sed ad infinitivum antecedens referantur. Sed cui hæc displicent, is tale habeat responsum. Quod Paulus ait, *in nos confirmata est*, non ad se peculiariter refert, sed ad Iudæos generaliter, ut Glossa interlinearis admonuit. Præterquamquod Paulus non ait se accepisse doctrinam ab eis qui audierunt, sed salutis confirmationem: accepit enim, & sacramenta ab illis, & doctrine confirmationem, tum quia Ananias dixit illi, quid oporteret eum facere. Tum quia ascendit ad antecessores apostolos, ne forte in vanum curret, &c.

Ad quintam vero respondere oportet in hunc modum, nomen *testamenti* apud Latinos interdum significare *pactum*, &

(49) Cap. 9. (50) Augustinus ad Vincentium Donatistam, epistola 48. Dionysius in epistola ad Titum. Hieronymus in 13. Matthæi caput.

& *promissionem*: ut Hieronymus in Hierem. 31. cap. & in Malach. 2. cap. scripsit, & Innocentius in cap. Cum Marthæ, de celebratione missæ erudite postea docuit. In quam significationem illud tradidit accipiendum, quod in canone dicitur, *Hic est calix novi, & aterni testamenti*, id est, *novæ ac aternæ promissionis*. Et illud etiam ad Hebræos (51), *Novi testamenti mediator est, ut repromissionem accipiant qui vocati sunt, hereditatis aternæ*. Illud etiam exploratum est, apud Græcos nomen διαθήκη, interdum proprie *testamentum*, nonnunquam *pactum*, *foedus*, & *pollicitationem* significare; ut ex Actorum apostolicorum capite tertio Budæus in commentariis probat. In qua etiam posteriori significatione, & Geneseos nono, & psalmo 54. & 88. & 105. nomen διαθήκη legitur.

Vocabulum quoque Hebraicum (52) ברית quod Exodi 24.

& Hieremiæ 31. habetur, licet frequenter *pactum*, *foedusque* significet, quandoque tamen ad *testamenti* significationem flectitur. Nam, & Hieronymus Zachariæ nono, & psalmodum interpres, psalmo 44. nomen *Berith*, in *testamentum* vertit. Imo licet Aquila nomen illud semper *pactum* interpretatur, art. 70. tamen fere *testamentum*, ut Hieronymus in 2. cap. Malach. testatur. In nomine igitur Hebraico Paulus ludere potuit Rhetorum more, & vocem a proprio ad improprium significatum flectere: quod idem si aut Græce, aut Latine loqueretur, facere potuisset. Idque eo magis, quod instrumentum a sanis obliatum, *testamentum* dicitur: quamvis codicillo postea, vel mutantur aliqua, & aliqua inducantur, vel etiam totum omnino quod *testamento* semel cautum erat, antiquetur. Quocirca, & vetus illud legatum, *testamentum* quidem erat signatum a vivo: sed apertum moriente Christo, ut velum scissum ostendit: ac per evangelicam legem velut per codicillum abolitum. Id quod Lactantius de vera sapientia (53) videtur mihi intellexisse. Nihil igitur obstat, quo minus Exodum loquentem de veteri foedere, loquens etiam proprie de *testamento* Paulus adducat. Quinimo

(51) Cap. 9. (52) *Berith*. (53) Cap. 20.

imo consentaneum argumentum est, ut perfectum *testamentum*, scilicet novum, sanguine confirmatum sit, & morte testatoris. Quandoquidem imperfectum illud vetus non sine sanguine firmatum est: ut figura figurato congrueret. Atque hæc quidem responsio argumento Caietani satisfacit: etiam si nomen Hebraicum non *testamentum* proprie, sed *foedus* solum significet. Quod & Hieron. in 31. cap. Hierem., & Hebræi docti contendunt.

Ad postremam vero rationem is ipse, qui posuit, respondet: Illa tria quidem in arca fuisse omnia, ut Paulus dicit: sed urnam, & virgam foris pendentes a latere: tabulas vero intus: ut 3. lib. Regum (54) habetur. Rursum etiam forte post illa Salomonis tempora, sacerdotes cupientes virgam, & manna in secretiori, tutiorique esse custodia, intra arcam cum tabulis posuerunt. Cuius rei Paulus non erat inscius: nos sumus, qui Hebræorum traditiones ignoramus. Theophil. in epistolam ad Hebræos, cap. 9. asserit Paulum, optime institutum in rebus Iudaicis a Gamaliele, ex traditione hoc habuisse, hodieque Phariseorum sectam asferiri rem ita se habere. Admonuerat fere idem prior Chrysostomus, homil. 18. De septimo itaque argumento, & huic adiunctis rationibus, satis est dictum. Nam quod ex illis verbis, *Celerius autem videbo vos*, Caietanus argumentatur, alienum a ratione videri, ut postquam appellaverit Cæsarem, spondeat se Paulus daturum Iudæis: adeo leve est, ut referre pigeat, nedum refellere.

In octavo vero principali argumento, quo quarta conclusio coarguitur, Caietanus quidem non negat epistolam Iacobi esse canonicam: sed auctorem asserit incertum esse. Erasmus addit eam non sapere apostolicam auctoritatem. At, cum Hieronymus de viris illustribus (55), Urbanus Papa in epistola de comuni vita, Alexander Quintus a Petro, in epistola ad omnes episcopos, Anacletus in epistola de oprefione episcoporum, Marcellus Papa ad episcopos Antiochenæ pro-

(54) Cap. 8. (55) Origenes 2. homil. in Levit.

provinciae, Gelasius cum concilio septuaginta, Innocentius primus, concilium Milevitanum capite septimo, concilium Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, hanc epistolam Iacobi apostoli, Iacobi, inquam, apostoli esse affirmaverint, idque ecclesie universalis usu confirmante, temerarium est, ne dicam erroneum, huius epistolae certitudinem velle, aut ex incerto auctore, aut ex stilo salutationis infirmare: idque argumento leviori, quam cui respondere debeamus.

Ad nonum argumentum sic respondeo. Erroneum est, ne dicam haereticum, secundam illam epistolam Petri apostoli esse negare. Adversatur enim in primis omnibus Sanctis: deinde Innocentio, & Gelasio. Praeterea, conciliis Laodicensi, Carthaginensi, Florentino, Tridentino: denique usui catholicae ecclesiae, quae legit eam in festo transfigurationis nomine Petri apostoli.

Contineret etiam aliquid falsi, si Petrus apostolus eius auctor non fuisset. Nam, licet argumentum ex salutatione ipsius epistolae forsitan eluderetur, quod a falsario quopiam esset adiecta: at, quod capite primo illius epistolae legitur, eludi nulla ratione potest. *Hanc vocem (ait) nos audivimus de caelo allatam, cum essemus in monte sancto cum ipso.* Quod si Petrus non scripsit epistolam, Ioanni autem, Iacobove tribuere stultitiae manifestaria est, falsum epistola continet. Quod est haereticum. Argumentum vero illud, quod Erasmus movit, imo plerosque olim ante Hieronymum (ut refert idem de viris illustribus in Petro) infirmum est: cum eundem auctorem saepe contingat, non aliam modo, verum eandem quoque sententiam stilo scribere differenti. Quod (ut reliquos praetereamus) in D. Gregorio videre licet. Cuius epistolas, si cum aliis eiusdem operibus conferas, iudiciumque feras ex diverso dicendi caractere, ab alio auctore scriptas esse iudicaveris. Hieronymus tamen ad Hedibiam, quaest. II. aliter respondet, inquit, *Duae epistolae, quae feruntur Petri, stilo inter se, & caractere discrepant, structuraque verborum: ex quo intelligimus Petrum pro necessitate rerum diversis fuisse usum interpretibus.* En Hieronymus ex dissimili stilo non di-

ver-

versos auctores colligit, sed interpretes differentes (56). Apostoli enim in aliena lingua malebant per interpretem scribere, quam dono linguarum abuti: quod non ad elegantiam, & luxum, sed ad usus necessarios acceperant. Nec me fugit, quod Erasmus (57) hunc locum Hieronymi detorquet: sed more suo facit, ut pro sua libidine inturbet omnia.

Propter decimum argumentum Erasmus, & Caietanus duas illas posteriores epistolas negant esse Ioannis evangelistae. Quam ego sententiam non temerariam modo, sed etiam erroneam esse crediderim. Quoniam si Ioannis cognomento senioris asseruntur, non sunt profecto canonicae. Nec enim quisquam Ioannem presbyterum auctorem sacrum existimavit. Sunt autem sine dubio, ut ante a nobis demonstratum est, epistolae canonicae: non ergo sunt Ioannis presbyteri, sed evangelistae. Quod Origenes in 1. psalm. apud Eusebium 6. libr. ecclesiasticae histor. cap. 18. Clemens, lib. 2. Strom. (58), Damascenus 4. libr. (59), Isidorus sexto etymologiae. Augustinus 2. de doctrina Christiana (60), Hieronymus ad Evagrium, Innocentius primus (61), Gelasius, concilium Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, Tridentinumque testantur. Sed & tempore paschali universalis ecclesia duas has epistolas nomine Ioannis apostoli populo legit. Ecclesiae autem, conciliis, & sanctis antiquis tutius nos commitemus, quam novitiis istis auctoribus. Quorum argumentum cum imbecillum sit, alia confutatione non eget.

Vndecimum vero argumentum indignum esset, quod in aliorum numero censeretur, nisi ob illud Caietanus asseruisset, hanc epistolam minoris esse auctoritatis quam alias, quae sunt certo scripturae sacrae. Nam, huius epistolae auctoritatem expresse negare non audet, nequid invidia subeat, aut eriminis. Cum autem Hieronymus asserat, auctoritatem iam

Tom. I.

O

ve-

(56) Clemens Alexandr. 7. libro Strom. Glauciam tradit fuisse Petri interpretem. (57) Super epistolam ad Cyprianum, & super epistolam ad Hedibiam. (58) Cap. 18. (59) Cap. 1. (60) Cap. 8. (61) 93. dist. cap. legimus.

vetustate, & usu meruisse, & inter canonicas computari: miror equidem cur Caietanus aliorum opinionem sub Hieronymi censuram non redegerit: quem pro certa regula sacrorum librorum habendum existimavit. Caietani igitur assertio hoc loco periculosa est, si vis comparativi teneatur. *Minoris* (inquit) *auctoritatis est iis, quæ sunt certo scriptura sacra.* Non est igitur certo scriptura sacra: quod est erroneum. At quidam ante Hieronymum hanc epistolam non probaverunt. Fa-teor, sed fuerunt nonnulla ante Hieronymum in controversia, quæ modo in dubium vertere hæreticum est. At, citat librum apocryphum. Forsitan apocryphus apud Hebræos non erat. Quod si esset, ut & Hieronymo, & plerisque aliis placet, nihil mirum si ab apostolo Iuda referatur: cum testimonia referat Paulus (62) ex Arato, Menandro, Epimeneide, æthnicis, prophanisque poetis. Vide Hieronymum in epistola ad Ephes. cap. 5. & ad Titum 1. At coarguit hoc responsum Caietanus. *Non abs re, inquit, hac epistola a multis refutata est. Quoniam etsi citare apocrypha multo magis licet quam poetas: auctoritati tamen sacra scriptura derogat, ut apocrypha prophetia, ut simpliciter, & absolute prophetia inducatur.* Hæc ille. Verum aliud est, totum librum apocryphum esse, quod Hieronymus ait: quia scilicet quædam in eo libro continerentur, quæ essent ambigua. Aliud, particulam illam, quam Iudas excitavit, apocrypham esse: quod nec Hieronymus, nec alius ex catholicis dixit. Nam licet ex alio loco non haberemus eam esse prophetiam: at auctoritas Iudæ satis est, ut illam verissime a Spiritu Sancto extitisse sentiamus. Sicut credimus illa verba, *Beatius est magis dare, quam accipere*, Iesu Christi esse, quia Paulus dixit. Sed stultus ego sum, qui huiusmodi argumenta conor refellere.

Ad postremum argumentum, ubi Erasmi, Lutherique coniecturæ ponuntur, ut Apocalypseos auctoritas infirmetur, post ea quæ diximus non fuerit opus respondere: tantum satis fuerit admonere discipulos. Manifesta enim percurrimus, ut in obscurioribus immoremur. Atque Franciscus

(62) Actor. 17. 1. ad Cor. 15. ad Titum. 1.

cus Titelmanus in hac causa accuratissime elaboravit, ediditque peculiarem controversiam, unde lector petere ea poterit, quæ huic responsioni nostræ deesse videbuntur. Nam ratio postulat, ut secundæ huius controversiæ finem aliquando faciamus.

CAPVT XII.

Vbi eorum argumenta ponuntur, qui suadere volunt in sacrarum intelligentia scripturarum ad fontes Hebraicum, & Græcum recurrendum.

IN tertia vero quæstione magna dissensio est, eaque, nisi diiudicetur, in summo errore necesse est nos, atque in maximarum rerum ignoratione versari. An in sacrarum literarum intelligentia ad Hebraicum, Græcumque fontem sit recurrendum, an potius editio ipsa Latina tam magnæ sit auctoritatis, & ponderis, ut nec ab originali scriptura pendeat, nec per eam aut corrigi oporteat, aut limitari.

Prior autem huius controversiæ pars suadetur ante omnia D. Hieronymi testimonio, qui in libro adversus Elvidium huius assertio primus auctor esse creditur: ea ratione, vel maxime, quod multo purior credenda sit manare fontis unda, quam rivi. Idem etiam in epistola ad Marcel-lam (1), cuius initium, *Post priorem*, cum fateretur aliqua sese in vulgata editione evangeliorum Latinorum emendasse, atque ad Græcam originem revocasse Latina, obretractatores suos contemnens: *Si displicet* (inquit) *fontis unda purissimi, cæ-nosos rivulos bibant, & diligentiam, qua avium sylvas, & concharum gurgites norum, in scripturis legendis abiiciant.* Idem confirmat in epistola ad Damasum (2) de verbo *Osanna*, cuius initium est, *Multi*: & in commentariis super Zachariam (3)

O 2

di-

(1) Postrema 2. tomi epistola. (2) 5. tomo. (3) Cap. 8.